

SOUVNI YON ANSYEN ELÈV PWOFESÈ JEAN-CLAUDE EXULIEN

Ak Lionel Hogu

Mwen te gen chans kwaze anpil fwa ak

Mèt Exulien nan lavi elèv lekòl mwen, pou m pa di nan lavi m an jeneral. Sa m ap raple jodi a gen plis pase senkant an, si memwa a febli m ap tou mande nou eskiz. Premye rankont lan se te nan lise Antenor Firmin lè m te nan klas Katriyèm segondè, Mèt Exulien te pwofesè Syans Sosyal nan peryòd sa a. Mèt la te jenn gason alepòk epi li te vini ak yon fason tounèf pou li anseye ; kou li yo te enteresan paske li te di I ap fè « aktyalizasyon istwa » pandan I ap anseye nou Istwa Jeneral, peryòd Mwayennaj an Ewòp. Mwen sonje tankou sa te yè, pou entwodiksyon kou a, li di nou pratik grandon ak demwatye nan peyi Ayiti se yon pratik ki konekte ak sa Gran Senyè te konn fè an Ewòp nan epòk sa a. Konsa, m te poze tèt mwen kesyon : si entèlektyèl ayisyen toujou cho pou yo kondane eksplwatasyon sa yo, pou ki sa sitiyasyon Ayiti a pa janm parèt nan gwo liv y ap li yo, tankou defen Sixto ta di ? Se nan moman sa a tou, m sonje li te di tout moun ki rich anpil, se paske yo pa peye sila k ap travay ak yo sa yo merite dekwa pou yo mennen yon lavi onorab. Li pa kondane larichès, men lè n ap di plimen poul la, eseye pounou pa touye i.

Yon lòt bagay ki make tout lavi entèlektyèl mwen se lekti. Mwen li anpil epi mwen toujou ap li. Mèt Exulien se youn nan ra pwofesè yo, ki pa te janm kache dokiman ak liv li konsilte pou prepare kou li. Anpil lòt pwofesè, m te konnen, te konn vini ak nòt ekri nan yon kaye pou yo dikte nou tankou se nòt yo prepare pou kont yo. Mèt Exulien, li menm, pa janm kache, epi li site dokiman pa li yo. Antan pwofesè Syans Sosyal, li te konn sèvi ak sous ayisyen yo, men li pa neglige sous etranje yo nonplis. Msye te renmen ekriven fransè ki rele *Maurice Duverger* a anpil. Se *Maurice Duverger*, ki te pibliye « *Introduction à la Politique* » nan koleksyon ‘idées/Gallimard’, ki se te, sa yo rele nan epòk la liv pòch. Li te tèlman pale anbyen sou liv sa a, mwen te achte youn, paske liv te konn vann ant 3 e 5 goud lè sa a. Liv sa a se te yon rezime yon lòt liv pi gwo, ki gen tit « *Traité de Sociologie politique* ». Men ki jan yo te prezante liv sa a : « Menm jan ak *Janus*, politik gen de kote, de fas. Politik tou se yon lit moun pòv yo kont moun rich yo, esklav yo kont grandon yo, ak yon efò pou yo pase anwo tèt antagonis sa a nan pwoche lide "Vil ideyal Kote Bondye ta ye" a jan filozòf Aristòt te reve li a. Nan liv Entwodiksyon nan Politik - yon travay ki tounen yon klasik - *Maurice Duverger* eksplike de figi sa yo, kote li konsidere teyori oksidental yo ak teyori maksis yo kòm vizyon relatif ak moso pa moso, li chèche entegre nan yon sentèz global. » Se sa ki te chimen konesans ak refleksyon Jean-Claude Exulien te mennen elèv li yo. Pa blyie, se te ti elèv klas Katriyèm segondè.

Dezyèm kontre mwen ak Mèt Exulien, se lè m rive nan klas *Rhéto*, epi li ap prepare nou pou nou pase egzamen bakaloreya. Pwogram Istwa nan epòk sa a te mande pwofesè yo pou yo konsantre travay yo sou sa yo rele « Peryòd Revolisyonè » nan Istwa Ayiti, kidonk pèsonaj prensipal la se te *Toussaint Louverture*. La a ankò, Mèt Exulien pa chanje metòd. Anplis liv istoryen ak dokiman pwofesè ki sou mache a, liv ki te sèvi baz pou nou menm elèv Mèt Exulien yo te konprann epòk la, se te *Les Jacobins Noirs: Toussaint Louverture*

et la Révolution de Saint-Domingue. Se Cyril Lionel Robert James, yon otè trinidadyen, ki te ekri li. Se yon klasik tou nan sans pa li, paske dokiman sa a, yon etranje fè parèt la, pi popilè pase tout lòt liv sou Tousen m konnen. An pasan, mwen dwe di tou, mwen pa t janm wè Mèt Exulien ap vann polikopye tankou anpil lòt pwofesè nan epòk la te konn fè. Sepandan, msye te tèlman gen yon bél repitasyon, elèv fanatik li yo te òganize yon kou patikilyè lesamdi, ki te reyini elèv tout lòt lekòl yo ansanm pou yo ka goute talan Mèt Exulien, ki fè istwa vin vivan nan zòrèy lajanès.

Twazyèm sekans lan, se nan moman m rankontre Mèt Exulien ankò lè m nan klas filozofi, nan *Centre Culture/ Frè Sakre Kè* yo nan Enpas Lavo. Fwa sa, se pou etidye Peryòd Ayisyèn dapre pwogram ofisyèl Ministè **Edikasyon** an. An prensip, pèsonaj prensipal la se te Desalin. Men, se te yon teren glise tou, paske tout sa ki pase sou Desalin gen soukous yo sou lavi peyi a jouk jounen jodi a. Alepòk, lè yon gouvnènman toupisan deklare tèt li, li sou lobedyans Desalin, nou ka wè jan teren sa a ka vin glise. Se konsa, yon jou mwen remake yon mouvman dwòl nan lakou *Centre Culture/ la*, kote tifi ap kriye, jenn jan men nan tèt : yo arete, yo kouri ak Mèt Exulien. Chè Frè chèche yon moun pou fini fè ane a ak elèv yo nan lekòl la. Men, anbyans lan te kase nèt. Sepandan, sa ki t ap pale ant elèv yo ki te pi tris. Pawòl la te pale komsi se ta youn pami nou ki te konn anrejistre sou kasèt kou Mèt Exulien, epi se sa ki te mennen arrestasyon an. Sa ki te tris la, seke tout moun vle sispek tout lòt moun. Nan lekòl segondè diswa *Centre Culture/ la*, te gen kèk militè kòm elèv tou, m p ap site non, men yon moun ka imajinen sitiyasyon moun sa yo, ak lòt tou, ki te gen repitasyon makout. Pi ta, lè m rankontre ak Mèt Exulien Ozetazini, m te eseye verifye istwa sa a, li te annik reponn mwen, li pa kwè se konsa sa te pase, epi nou pa di anyen sou sa apre.

Nan mitan twa moman sa yo, te gen youn ki dire pandan tout epòk adolesans mwen pou rive nan lavi jenn gason mwen, se te rankont mwen avèk aktè a. Men jan sa te pase : lè m te nan klas Katriyèm

segondè, yo te nonmen Pwofesè *Charles Alexandre Abellard* direktè Konsèvatwa « *Art Dramatique* ». Mèt Abellard te deside bay enstitisyon sa a yon novo elan, epi louvri li pou liseyen yo. Se pou sa, kou yo te fèt lezapremidi ant 5è e 7è nan lise jenn fi yo. Msye *Abellard* te kòwodonatè « *Les Messagers de l'art* » tou, yon twoup teyat, kote m rankontre Mèt Exulien, Mèt Rodrigue Alexis, ki te sansè Lise Fimen tou, Francois Lamour, Denise Petrus, Viviane D. Pluviose, ak anpil lòt gran aktè ankò. Twoup sa a te konn fè youn oswa 2 prezantasyon chak ane. Se chans m te genyen pou mwen suiv aktè yo, Mèt *Exulien* sitou, ki toujou gen wòl aktè prensipal pandan yo ap antrene nan peryòd plizyè semenn pou yo prepare espektak nan Enstiti Franse oswa *Rex Théâtre*. M pa ka blyie : *Gouverneurs de la Rosée* an teyat, Caligulla, Montserrat, *les Maitres de Santiago* ak kèk klasik literati franse tou.

Kidonk, yon moun ka konprann, ki fason Mèt *Jean-Claude Exulien* make lavi entèlektyèl mwen tankou lèt bannann tache chemiz blan, ki pa ka efase. Se egzanp bonjan mèt lekòl msye te montre m, ki enfliyanse fason m fè lekòl, lè m vin tounen mèt lekòl tou. Mwen remèt sous mwen bay elèv mwen pou yo edike tèt yo. Mwen envite yo bwè nan menm sous ak mwen pou yo vin grandi, epi pou yo grandi byen. Mwen sètifye pou anseye Syans Sosyal. San di petèt, se Mèt Exulien ki te pèmèt mwen dekouvri koneksyon ant istwa pase ak lavi jodi nan aktyalizasyon listwa. Anfen, sa ki te gen plis enfliyans sou mwen, se talan aktè ansyen pwofesè mwen yo, ki te pèmèt mwen dekouvri, dèyè chak pwofesè gen yon moun, gen yon talan, gen yon jeni anba pay.

Mèt Jean-Claude Exulien, mèsi anpil !

Lionel Hogu

Mwa mas 2023

Vin lomeyanse pwofesè ki te pote yon diferans nan lavi nou

Nan paj kreyòl, Sosyete Koukouy ap anime anndan Haïti En Marche la, nou ta swete tout moun, ki genyen yon pwofesè ki te make lavi yo, pran yon tan pou yo ekri kichòy sou moun sa a (fi /gason) anvan moun lan mouri. Nou kab fè sa nan : sosyetekoukouy@yahoo.com.

Alaverite, se pa lajan ki toujou kle bonè yon moun. Byennèt sikolojik, se yon byennèt lajan pa pe janm kab achte. Nou louvri espas **Sosyete Koukouy An Aksyon** an pou moun, ki vle li, vin rann pwofesè omaj oswa pou yo vin lomeyanse pwofèse yo.

Michel-Ange Hyppolite (Kaptèn Koukouwouj)

Responsab Komite Piblikasyon

Biwo Santral Sosyete Koukouy

.....